

ACİL DURUMLARDA KATI ATIK YÖNETİMİ*

Neden Önemli?

Katı atıkların güvenli bir şekilde bertaraf edilmesi halk sağlığı için kritik öneme sahiptir ve özellikle acil durumlarda uygulanması gereklidir. Acil durumlarda var olan atık yönetim sisteminin bozulması yanında, acil durumun neden olduğu ekstra atıklar ortaya çıkmaktadır. Acil durumdan etkilenen kişilerin bulunduğu kamplarda ilk başta atık yönetim sistemi bulunmamaktadır. Katı atıkların ortadan hızlı bir şekilde kaldırılmaması ciddi sağlık riskleri oluşturur ve bu da kampta kalan ve halihazırda acil durumdan etkilenmiş kişilerin ruhsal sağlık durumlarını olumsuz etkiler. Bu teknik not, afet sırasında ve sonrasında katı atık yönetimi ile ilgili dikkate alınması gereken temel konuları vurgulamaktadır.

Katı atık nedir?

Bu teknik notta “katı atık” terimi, sıvı formda olmayan, insan kaynaklı ve yaşanan afetten kaynaklı atıkları tanımlamaktadır. Katı atıklar arasında,

- Hane halkı kaynaklı gıda ve ambalaj atıkları ile kül atıkları,
- Çöp kutusuna atılan insan dışkısı,
- Plastik şişelerin acil atıkları ve ilk yardım malzemelerinin ambalaj atıkları,
- Afetten kaynaklanan moloz atıkları,
- Afet sonrası çamur ve diğer tortu atıkları
- Haberleşme ve ulaşım zarar veren parçalanmış ağaç ve beton atıkları yer almaktadır.

Hastanelerden çıkan tıbbi atıklar ve endüstriden kaynaklanan zehirli atıklar gibi diğer özel atıkların da acilen ele alınması gerekecektir. Acil durum sırasında ve sonrasında imha edilmesi gereken çok sayıda ceset de olabilir. Ancak bunlar bu teknik notun kapsamında yer almamaktadır.

Katı atık yönetiminin amacı nedir?

İnsani müdahalede asgari standartlara göre bireyler, tıbbi atıklar dahil olmak üzere katı atıklarla kirlenmemiş çevrede yaşamalı, atıklarını uygun ve etkili bir şekilde bertaraf etme olanaklarına sahip olmalıdır.

Bu amaca ek olarak, çevreyi güvenli hale getirmek, bireylere bu hizmetlere ulaşımı sağlamak da gerekmektedir.

Katı atıkların yetersiz yönetiminin sağlık riskleri nelerdir?

- Özellikle sıcak iklimlerde, sinekler, fareler, köpekler, yılanlar ve diğer çöpçü hayvanlar çöplere ilgi duyarlar. Yiyecek kıtsa, insanlar da çöpten yiyecek toplamaya zorlanabilir ve bu da hastalıklar artmasına neden olur (örneğin, dizanteri)
- Katı atıklar yağışlardan sonra yağmur ve kar suyu için birikme alanları oluşturarak, sıtma, dang ateşi ve sarı humma gibi hastalıkları bulaştıran sinekler için üreme alanı oluşturmaktadır.
- Katı atık yığınları yangın riski oluşturmaktadır ve eğer yanan atık plastik ve kimyasal gibi maddeler içeriyorsa ateşin dumanı sağlık riski oluşturabilir.
- Çöp ağzında gelişen mantarlardan dolayı solunum güçlükleri ortaya çıkabilir.
- İğne ve kırık cam gibi delici ve kesici nesnelere içerip, kişilerin yaralanmalarına yol açmaktadır.
- Yağmur suyunun katı atıklarla teması halinde bölgedeki su kaynakları kirlenebilmektedir.
- Su drenaj alanlarında engeller oluşturarak sellere neden olabilmektedir.
- Kötü görüntü ve koku kamp alanındaki bireyleri ruhsal yönden olumsuz etkilemektedir.

ACİL DURUMLARDA KATI ATIK YÖNETİMİ*

İLK ADIM: DEĞERLENDİRME

1. Atık kaynakları nelerdir?

- Hangi türde ve büyüklükte atıklar bulunuyor, her gün ne kadar atık ortaya çıkıyor?
- Atık şu anda nasıl bertaraf ediliyor? (Eğer varsa)
- Atık yönetimi (eğer varsa) kimin sorumluluğundadır? Atık toplama ve bertaraf için hangi kaynaklar bulunmaktadır?
- Afet kaynaklı atıkların miktarı nedir, hangi türdür ve nerede bulunmaktadır?

2. Atık kaynakları ile ilgili sorunlar nelerdir?

- Mevcut atık bertaraf sistemleri var olan atık kapasitesi için yeterli mi?
- Özel dikkat gerektiren tehlikeli atıklar var mı? (Tıbbi atık gibi)
- Sorumlu kuruluşlar atık toplamada talebi karşılayabiliyor mu?
- Afet kaynaklı atıklar için çözüm adımları atılıyor mu? Bu adımlar yeterli mi?
- Tüm atıklar için uygun bertaraf tesisleri var mı?

İKİNCİ ADIM: AFET KAYNAKLI ATIKLARIN BERTARAF EDİLMESİ

Deprem, sel, kasırga gibi afetlerden sonra büyük moloz yığınları ortaya çıkmaktadır. Bu moloz yığınları yollarda engeller oluşturabilir, kapana kısılmış kişileri gizleyebilir, drenaj kanallarını kapatabilir ve bireyler için risk oluşturabilir.

Tüm hayatta kalanlar, enkazdan uzaklaştırıldıktan sonra (Bu süreç 7 güne kadar uzayabilir.) tehlikeli yapıların ortadan kaldırılmasına öncelik verilmelidir. Yakınlarda onaylı bir atık bertaraf sahası yoksa, atıklar kısa vadede boş arazilere yığılabilir. Yıkım alanlarında tüm molozlar atık olarak görülmemektedir. Çinko çatı kaplamaları, tuğlalar ve mobilyalar gibi öğeler yeniden kullanılabilir. Atık yığınları ciddi bir yangın riski oluşturabilir, bu nedenle halkı dışarıda tutmak için bir güvenlik çiti sağlayın ve sigara da dahil olmak üzere tüm çıplak alevlerin kullanımını yasaklayın.

1. Toplumla İş Birliği

Büyük felaketlerden etkilenen insanlar ağır bir şekilde travma geçirirler. Onlara gerçekleştirmeleri için bir görev vermek, travmanın üstesinden gelmelerine yardımcı olabilir. Bölgelerini temizlemek için mahalle gruplarını görevlendirin. Bu hizmetin bireylere ve ailelere ekonomik katkısı olabilir, bölgeleriyle olan bağlarını güçlendirir. Rotasyon sistemi benimsenerek toplumda herkesin eşit görev alarak fayda sağlaması desteklenmelidir.

2. İş Gücünün Korunması

Atıkların uzaklaştırılmasında görev alan kişilerin iş sağlığı ve güvenliği için maske, tulum, eldiven ve bot gibi gerekli kişisel koruyucu ekipmanlar sağlanmalıdır. Görev alan kişiler tetanos gibi sık görülen hastalıklara karşı aşılanmalıdır. Aşı önerileri için sağlık kurumlarına başvurulmalıdır.

ACİL DURUMLARDA KATI ATIK YÖNETİMİ*

ÜÇÜNCÜ ADIM: EV ATIKLARI

Acil durum sonrası, atıkların ortaya çıkması durmayacaktır ama atık içeriği değişebilir. Eğer insanlar evlerine yakın kalmışsa, geleneksel uygulamaların kullanımını desteklemek en iyisidir. Kırsal alanlar için ailelerin veya bir bölgede yaşayan birkaç ailenin atıklarının ortak alanlara gömülmesi önerilebilir.

Çoğu kentsel alan, acil durumdan önce bir tür ortak atık toplama sistemine sahip olacaktır. Afet sonrası bu sistemlerden birini kurulmalı, atıkların toplanması ve uzaklaştırılması finansal olarak desteklenmeli ve iş gücü sağlanmalıdır. Bu iş gücü afet sonrasında toplum içerisindeki kişilerden oluşabilir.

1. Atıkların Toplanması ve Transferi

Acil durum sonrası ilk aşamada atıklar ortak depolama kutularında toplanabilir. Acil durum etkileri stabil hale geldikçe, ihtiyaç olan depolama kutu sayısı afet öncesi duruma kıyasla artacaktır. Acil durum sonrasında 200 kişiye 100 litrelik depolama kutusu olacak şekilde acilen planlama yapılmalıdır. İlerleyen dönemlerde 50 kişiye 100 litrelik depolama kutusu olarak düzenleme yapılabilir.

Çöpün toplandığı yerden bertaraf edileceği yere transferi için kullanılan taşıma kutularının tipi, atık miktarı, taşınacak mesafe ve yerel imkanların müsaitliğine göre düzenlenmelidir.

2. Katı Atıkların Bertaraf Edilmesi

Mevcut kentsel alanlarda neredeyse kesin olarak atık bertaraf sahaları kurmuş olacaktır. Mümkünse bunları kullanın. Bu alanlar kullanılamaz durumdaysa, katı atık çukurları gibi geçici bertaraf alanları oluşturulabilir.

3. Kamplar

Düşük yoğunluklu mülteci kampları için en iyi atık bertaraf seçeneği, kırsal topluluklarda kullanılanlara benzer aile katı atık çukurlarıdır. Arazi boyutu aile çukurları için çok küçükse, ortak çukurlar veya kamptan uzakta daha büyük çöp toplama alanları kullanarak kamp kentsel bir alan gibi ele alınmalıdır.

DÖRDÜNCÜ ADIM: DİĞER ÖNEMLİ NOKTALAR

Katı atık yönetimi planı oluştururken, tasarım, inşaat, kullanım öncesi ve sırasında, bir atık yönetim sisteminin potansiyel kullanıcılarına danışmak yararlı ve önemlidir. Bu özellikle yerinden edilmiş bir topluluk için geçerlidir, çünkü bazı insanlar ortak bir sistem kullanmaya alışık olmayabilir.

Geri dönüşüm sistemi katı atıklar için desteklenmeli, kişisel gelir sağladığı ve atık miktarının azalttığı için uygulanması sağlanmalıdır.

Acil durum sonrasında koşullar stabil hale geldikçe kompostlama, yakma ve sıhhi depolama alanları atık yönetim sistemlerinde gündeme alınabilir.

Katı atık toplama ve bertarafında, iyi yönetim süreçleri önemlidir. Yerel kurumlar atık yönetimi için fonlarla ve görev alan iş gücü hizmetlerin yerine getirilmesi konusunda desteklenmelidir.

HASUDER Afet ve Acil Durumlar Çalışma Grubu

*Kaynak: WHO (https://cdn.who.int/media/docs/default-source/wash-documents/who-tn-07-solid-waste-management-in-emergencies.pdf?sfvrsn=17d5009e_4)
09.02.2023 tarihinde ulaşıldı.